

Csonka Pál utcatábla avatása

Balatonszemes

Tisztelt Hölgyeim és Uraim, Polgármester Úr, és mindenekelőtt dr. Csonka Pál professzor úr családjának tagjai – sok szeretettel köszöntöm Önöket!

„A szépségről beszélek, valamilyen természetes, istenáldotta karizmatikusságról, amely sugárzik. Ebben a sugárzásban türelem van, kedély, egyenes tartás, rendkívül magas színvonalú elegancia, amely nemcsak a szellemre vonatkozik, hanem az öltözékre is. Az ápoltság mértékére is. Az, hogy egy emberi alak hogyan közlekedik a világban, a fizikai figurája, ahogy halad egy ablak előtt... Csonka professzor az én számomra 1954-ben – az 1954-55-ös év volt az elsőéves gólyaévem – ezt jelenti.”

Makovecz Imrét idéztem abból a harminc éve készült portréfilmből, amelyet a 90 éves Csonka professzorról forgattunk. A Műegyetem legendás tanárát személyesen csak akkor, 1986-ban ismertem meg, mert amikor én az Építész Kar hallgatója voltam, már sok éve nem taníthatott. 1957-ben – több kiváló professzortársával együtt – eltávolították a Műegyetemről, későbbi nemzedékeket fosztva meg tudásától, kivételes képességű előadójától, fogalommá lett előadásainak élményétől. Az irigység, a kisstílű gyűlölet túl korán fosztotta meg katedrájától és ezt a hiányt – a többiek hiányát is – az egész építész szakma máig hatóan megsínylette.

Csonka Pál már egészen kisgyermek korában kitűnt a többiek közül kivételes matematikai érdeklődésével, érzékével. Első elemista volt, hatéves, amikor kétszer is bevitték a negyedikesek osztályába egy-egy számtanfeladat megoldására, amire amazok nem tudtak megfelelő választ adni.

Ezt a tehetségét, képességét valószínűleg otthonról is hozta. Édesapja az a Csonka János volt, aki neves feltalálóként ért el komoly sikereket. A Műegyetem tanműhelyének vezetőjeként egymás után szerkesztette a különböző robbanómotorokat. Nemzetközi szinten is az elsők között volt, aki kétüzemű motort szerkesztett és szabadalmaztatott. Bánki Donáttal közösen fejlesztették ki az akkoriban legtokéletesebb benzinmotorokat és a karburátort. A kilencszázas évektől kezdve az automobilizmus kötötte le figyelmét, az első magyar kisautót ’906-ban készítette el. Ebből kifejlődhetett volna egy igen tekintélyes magyar motoripar, ha közbe meg nem szakítja az első világháború. Később kis műhelyt

indított el Bartók Béla úti lakóházuk alagsorában, ebből a kis üzemből fejlődött kis a híres Csonka gépgyár. Az államosításkor ezernél többen dolgoztak a gyárban.

E kis kitérő után térjünk vissza a tehetséges fiúra, aki nem csupán matematikai képességével tűnt ki társai közül. A Lónyai utcai gimnáziumban már elsőévesen egyik napról a másikra megtanulta Arany János 53 versszakból álló költeményét. A gimnáziumok által kiírt pályázatok mindegyikén sikeresen szerepelt, legyen szó a színeképelemzéstől a csillagászatot át a 100 oldalas irodalmi dolgozatig.

Végül az építészetet választotta, mert írni és rajzolni is szépen tudott. Másodéves hallgató volt, amikor kitört az első világháború. Az orosz és az olasz frontot is megjárta. Közben alkalma volt a bukovinai csángó falvak építészetét tanulmányoznia, - majd' 200 tábori levelezőlapon örökítve meg harctéri környezetét, köztüke falvak sajátos háztípusait, településszerkezetét. Ez a remek rajzaival illusztrált levelezőlap-gyűjtemény kivételes művelődés-és építészettörténeti dokumentum.

A háborúvégeztével befejezte tanulmányait, majd építővállalatoknál helyezkedett el és építőmesteri vizsgát tett. Első építészeti sikereit városrendezési tervekkel érte el, a Margitsziget, majd Székesfehérvár és Szombathely városrendezési pályázatain sorra a második díjakat nyerte el.

Végül másik szerelmét, a mechanikát, a statikát választotta élethivatásául. Először fizetéstelen gyakornoknak szegődött el Czakó professzor műegyetemi laboratóriumába. Évekig tanított matematikát, adjunktus, majd helyettes tanári, később rendes tanári kinevezést kapott. Ledoktorált, végül teljes jogú professzorként taníthatott a Műegyetemen.

Csonka Pál nevéhez fűződik a hazai építészoktatásban az a külföldi viszonylatban páratlan építészmérnök képzés, amely révén a Műegyetemen végzett építészek – építészmérnökök – képesek megtervezni az épületeik tartószerkezetét is. Ezt korábban általános mérnökök, un. kultúrmérnökök tervezték.

A professzornak közel ezer publikációja jelent meg, tíz egyetemi tankönyvet, tíz komoly szakkönyvet írt. Nemzetközileg is elismerték, számos hazai és külföldi tudós testületnek tagja és kitüntetettje volt, a Nemzetközi Héjegyeselet

tiszteletbeli tagjává választotta olyan világhírességek közé, mint Pierre Luigi Nervi vagy Felix Candela.

A kérdésre, hogy hogyan volt ideje erre a roppant munkára, hiszen a műegyetemen eltöltött 29 esztendő alatt mindössze egyszer volt szabadságon, – amikor operáltak –, így felelt: *„Én minden időt a tanulásra, a munkára fordítottam. Ha elutaztam Budapestről a családomhoz vonaton, akkor a vonaton egész idő alatt dolgoztam. Volt úgy, hogy nap-nap után cirkáltam Budapest és Balatonszemes között, mindenkor ugyanazt a kétórás utat tettem meg, hogy a családommal találkozzam. Az utazási időben is kitűnően lehetett dolgozni, senki sem zavarta az embert, így próbáltam hasznossá tenni magamat még ez idő alatt is.”*

1949-ben az amerikai egyesül államokbeli alabamai TroyState University felajánlott a professzornak egy katedrát, amit nem fogadott el. Azt mondta, hogy ő magyar, akinek az őrhelyén kell maradnia, és példát mutatni a helytállásra. A háború alatt ő volt a Műegyetem légvédelmi parancsnoka, a bombázások idején is úgy érezte, kötelessége védeni a Műegyetemet. A háború utáni helyreállítást is ő vezette és az egyetem az ostrom befejezése után egy hónappal megnyithatta kapuit, amikor Európa többi egyetemén még nem folyt oktatás.

Csonka Pált 1951-ben a műszaki tudományok doktorává választották, '54-ben Kossuth-díjat kapott. '57-ben távolították el az egyetemről, ahol többé nem taníthatott. A Magyar Tudományos Akadémián dolgozott ezután, kutatócsoportot szervezett, az Akadémia két folyóiratának technikai szerkesztését látta el. Dús hófehér hajával, haláláig szálfegyenes tartásával, ha bárhol megjelent, maga volt a méltóság, az elegancia.

Az interjú végén ezt kérdeztem tőle: ***Professzor Úr, ha visszagondol hosszú és gazdag életére, mennyire elégedett, mi az, amit másként csinálna?*** *„Erre a kérdésre csak egy szóval felelhetek: teljes mértékben megelégedett vagyok, és ha valaha az életben még egyszer alkalmam nyílnék végigélni ezt az életet, ismét azokat a becsületes utakat követném, amelyeket eddig követtem. Mellőzném a könnyű érvényesülés csábító lehetőségeit. Hiszen az embernek száz és száz lehetősége van az életben, de a sok száz lehetőség közül csak egy van, amelyik egyenes és az embertársira hasznos. Én életemben ezt az egyedüli utat próbáltam követni. És azt szerettem volna, hogy ez valóban sikerüljön is.”*

Csonka professzornak és családjának ez a végtelenül szeretett Balatonszemes volt – és ma is – második otthona. A település kis római katolikus kápolnáját a

Bagolyvár utcában, ahol a mai mise is volt, Csonka Pál tervezte. És az eddig névtelen utca, amelyben a Csonka-villa áll, ezután dr. Csonka Pál nevét viseli majd és emléktábla őrzi a kiváló névadó emlékét. Méltó főhajtás ez a professzor és a nagy tudós előtt, Balatonszemes közösségétől pedig szép gesztus, hogy emléket állít – nemzedékekre hatóan – e jeles tagjának.

Balatonszemes, 2015. július 12.

Osskó Judit